

کتاب

بگو دوست و وارد شو!

تالکین و دنیای سرزمین میانه زیر ذره بین ایران جمعه

نویسندگان زیادی بودند و هستند که الهام بخش دیگران شدند، برخی دیگر سرآمد یک سبک شدند، عده‌ای بر جنبش‌ها و انقلاب‌ها تأثیر گذاشتند، تعداد کمتری قله‌های موفقیت مالی را فتح کردند و مورد اقبال عموم مخاطبین قرار گرفتند، باز عده قلیلی دل مخاطب و منتقد را با هم به دست آوردند. چند نفری چند مورد از این موارد را با هم به دست آوردند و تعداد خیلی کمی در تمام این موارد الگو شدند. جان رونالد روئل تالکین زبانشناس و نویسنده انگلیسی یکی از جمع این تعداد خیلی کم است که با هابیت، سه‌گانه ارباب حلقه‌ها، سیلماریلیون و دنیای داستانی سرزمین میانه نامش را برای همیشه در تاریخ ادبیات داستانی ماندگار کرد. در این مطلب مروری خواهیم کرد بر ابعادی چند از دنیای اسطوره‌های تالکین، با من همراه باشید.

کوه هلاکت در موردور که حلقه یگانه در آنجا ساخته و هزاران سال بعد نابود شد

دو درخت لائوره‌لین و تلیر یون در قلمرو قدسی والینور که نور جهان را تأمین می‌کردند

سائورون دستیار مورگوت که در دوران دوم و سوم مهم‌ترین دشمن جبهه خیر بود

اصل ماجرا چیست؟
شاید در ابتدا خود تالکین هم قصد خلق چنین دنیای بزرگی را نداشت تا اینکه اولین اثر منتشر شده از داستان‌های سرزمین میانه به یک موفقیت باورنکردنی رسید. «هابیت» با حال و هوای داستان نوجوان چنان موفقیت عظیمی کسب کرد که ناشر از تالکین خواست تا اثری شبیه همین به او بدهد. اینجاست که سه‌گانه ارباب حلقه‌ها پشت سر هم منتشر شد و از همان سال ۱۹۵۴ روزی نیا شده که دنیای ادبیات بدون ارباب حلقه‌ها و ملحقاتش زندگی کند. او از ۱۹۵۵ تا زمان مرگ روی داستان‌های زیادی در سرزمین میانه کار می‌کرد که هیچ‌کدام در زمان زندگی خودش منتشر نشدند. پس از مرگ او پسرش کریستوفر تعداد زیادی داستان و کتاب از پدر داشت که یکی یکی منتشر کرد. سیلماریلیون مهم‌ترین آنهاست و فرزندان هورین، قصه‌های ناتمام سرزمین میانه، برن و لوتین و چندین و چند اثر داستانی دیگر به همراه تاریخ ۱۲ جلدی سرزمین میانه پس از مرگ تالکین منتشر شدند. در حال حاضر بنیاد تالکین امتیاز آثار داستانی تالکین را در دست دارد که پس از مرگ کریستوفر هم به کار خود ادامه می‌دهد.

تالکین دنیایش را خلق کرد؟
بله و نه! بلکه چون او داستانی از ابتدای خلقت زمین تا همین امروز را به داستان درآورده است. دقت و حساسیت او روی خلق داستانی که تنه به تنه داستان‌های کتاب مقدس یزند نتیجه‌ای پر بار داشت و نه چون تقریباً تمام موجوداتی که در رشته افسانه‌های تالکین حضور دارند پیشاپیش در افسانه‌ها و قصه‌های جن و پری مردمان اروپا دیده می‌شدند. هنر تالکین در آنجاست که تمام این موجودات را بر اساس نیاز داستانی و متناسب با فضای سرزمین میانه بازتعریف کرد، الف پیش از تالکین بسیار متفاوت است با الفی که تالکین تصویر می‌کند، دورف‌ها، هابیت‌ها و گابلین‌ها هم به همین ترتیب. در واقع تالکین مصالحی خشک را به قصه‌های باشکوه تبدیل کرد، بدون اینکه چیزی از ارزش خلق او کم شود و بدون اینکه به ریشه‌های مردمی این مخلوقات خیانت کند.

به کدام ترتیب بخوانیم؟
توصیه من این روند است: ۱- هابیت ۲- سه‌گانه ارباب حلقه‌ها ۳- سیلماریلیون ۴- فرزندان هورین ۵- داستان‌های ناتمام سرزمین میانه. همچنین داستان‌های برن و لوتین و سقوط گوندلویین هم توسط مترجمین ایرانی در دست ترجمه هستند که می‌توانید بخوانید. ماجراهای تام بامیادیل، درخت و برگ، راوندروم و بیوولف هم از دیگر آثار منتشر شده تالکین در ایران هستند.

فیلم‌هایش ارزش دیدن دارند؟
سه‌گانه سینمایی پیتر جکسن از ارباب حلقه‌ها شاهکاری است سینمایی، اما اقتباس وفاداری نیست و البته اثری است که دیدنش بر هر تالکین‌بازی واجب است. هابیت هم یک سه‌گانه است و من معتقدم علاوه بر اینکه اقتباس فاجعه‌ای است، فیلم‌های بدی هم هستند. اخیراً هم فصل اول سریال «حلقه‌های قدرت» پخش شد که نظرات بسیار متفاوتی در موردش وجود دارند. من معتقدم این سریال وفادارترین اثر تصویری است که به روح دنیای تالکین پایبند مانده است.

از کجا اطلاعات بیشتری به دست بیاوریم؟
دایرةالمعارف‌های آنلاین زیادی در مورد تالکین و آثارش به زبان‌های مختلف ساخته شده‌اند. در این سال‌هاست که وبگاه آردا با آدرس Arda.ir در زمینه نشر و شناخت دنیای داستانی تالکین فعالیت می‌کند. این وبگاه را می‌توان یکی از بهترین پایگاه‌های هواداری تالکین در سراسر جهان دانست که متشکل از بخش‌های دایرةالمعارف، انجمن گفت‌وگو، نشر آثار، ترجمه و دوبله و چندین بخش دیگر است.

گفتی ریشه؟ ریشه‌های سرزمین میانه از کجاست؟
یک بخش را که با هم مرور کردیم، افسانه‌های جن و پری اروپایی مهم‌ترین مصالح داستانی در دست تالکین بوده‌اند. علاوه بر این در تمام آثار تالکین الهیات و جهان بینی مسیحی به شکل پررنگی دیده می‌شود. به قول برخی از منتقدین هم عصر تالکین، او مسیحی‌ترین قصه تاریخ را نوشته است. همچنین سنت پادشاهی تاریخی اروپایی، با تأثیر پررنگ مدل بریتانیایی در بطن دنیای داستانی او دیده می‌شود.

و او بر چه کسانی تأثیر گذاشت؟
تمام فانتزی اساطیری بعد از خودش، من جمله مارتین، چندین و چند گروه موسیقی در سبک‌های مختلف و در سراسر جهان، چندین گروه اپرا و تئاتر که انحصاراً بر اساس نوشته‌های او کار می‌کنند. چندین و چند نقاش مطرح و حتی زبانشناس‌های مختلف از کار او الهام گرفته‌اند. اقتباس‌های سینمایی و تلویزیونی از این آثار هم که سرچای خود. جالب‌ترین نکته تأثیری است که ارباب حلقه‌ها بر جنبش‌های دانشجویی دهه ۶۰ میلادی در اروپا گذاشت. حتی هیپی‌ها هم ارباب حلقه‌ها را به‌عنوان مهم‌ترین کتاب جنبش خود مطرح می‌کردند.

و آخرین سؤال، کارهای او نقاط تاریکی هم دارد؟
بله، مثل هر شاهکار دیگری. دو ایراد عمده به آثار او گرفته‌اند، یکی فضایی است که تأثیرات الهیات مسیحی بر داستان او مستولی کرده. به نحوی که حتی می‌توان رگه‌های شرق‌ستیزی را در آن پیدا کرد. این البته با توجه به اعتقادات شدید مذهبی تالکین مسأله عجیبی نیست. همچنین در آثار او به شکل پررنگی رگه‌های نژادپرستی وجود دارد. او البته عمداً به این حیطة ورود نکرده و هرگز صحبت نژادپرستانه‌ای در داستان‌هایش مطرح نشده است. با این حال در دنیای او رنگ پوست یکی از نمادهای اصالت و برتری است. در داستان‌های او بارها صحبت از خون خالص و اصیل است و آمیزش خون اصیل و مردم عادی امری قبیح شمرده شده. مردمان سیه‌چرده هم در داستان او عمدتاً مردمانی بدوی، وحشی و در جبهه شر هستند و برخی مسائل دیگر. با این حال چنین مسائلی را می‌توان پراحتی به لذت غرق شدن در دنیای بی‌نظیر، به تالکین بخشید.

مورگوت اولین و بزرگترین نماد شر و معادل شیطان در دنیای داستانی سرزمین میانه

یادداشت

فانتزی دوستی‌های ی

در اعماق دنیای تالکین

محمدعلی یزدانپناز
دیرگروه کتاب
mohammadaliyazdanpaz@gmail.com

واقعاً حیف که شما من را درست و حسابی نمی‌شناسید چون اگر می‌شناختید، می‌دانستید که من چقدر از ادبیات فانتزی متنفرم. این متنفری که اینجا نوشتم فقط و فقط کمی از تنفرم نسبت به این ژانر ادبی را نشان می‌دهد. از همان ابتدای جوانی چقدر سر این مسأله «فانتزی، آری یا نه»؟ با برخی از دوستان و رفقا به سر و کله هم زدیم. حالا نه که فکر کنید این ماجرای دوگانه فانتزی/ادبیات جدی فقط مختص ما و رفقایمان باشد. این بحران - واقعاً چیزی کم از یک بحران ندارد - تا قلب ادبیات روز جهان رخنه کرده است. خبرنگاری در یک مصاحبه با کاروتو ایشی گورو نویسنده ژاپنی تبار انگلیسی و مؤلف کتاب غول مدفون، از او پرسید چقدر قبول دارد غول مدفون یک فانتزی است؟ و این سؤال بسیار به ایشی گورو برخورد بود که من و ادبیات فانتزی؟ مگر هر داستان‌ی یک ازدها داشت، فانتزی است؟ نکته قابل توجه اینکه خیلی از کتابفروشی‌های انگلیس غول مدفون را در بخش فانتزی‌ها جانمایی کرده بودند تا حداقل درون بازار به ایشی گورو ثابت کنند که بله استاد، شما فانتزی نوشته‌ای، دلت بخواهد

درباره کتاب‌های منتشر شده بازار مقایسه دو ترجمه سیلماریلیون

فاطمه منصوری نصرآباد
مترجم

به بهانه پرونده تالکین که در این شماره روی آن کار می‌کنیم، تصمیم گرفتیم دو ترجمه سیلماریلیون را با هم مقایسه کنیم. البته اول بهتر است کمی درباره نسخه اصلی کار صحبت کنیم. تالکین برای خلق سرزمین میانه از زبانی فراساخته استفاده کرده است. او واژگان یا اسامی خاص و قوانین نگارشی جدیدی خلق کرده که به کمک آن، تاریخ سرزمین میانه را نوشته است. نثر انگلیسی خود کتاب سیلماریلیون بسیار به انگلیسی آنگلساکسون شباهت دارد و در نتیجه دستور زبان و نوع واژگانی که در آن استفاده می‌شود نیز متفاوت و البته سخت‌تر است. همین موضوع یکی از چالش‌های بزرگ مترجمان کتاب سیلماریلیون بوده است. البته در کنار انگلیسی آنگلساکسون، تالکین زبان‌های دورفی، کوئینیا، زبان سیاه و... را نیز ساخته که با کمک آنها داستان‌ها و سرودهای مختلف در سرزمین میانه را نگاه داشته است. دو ترجمه از کتاب سیلماریلیون منتشر شده است؛ یکی ترجمه مریم واتنی‌پناه و دیگری ترجمه رضا علیزاده. با اینکه هر دو ترجمه خوب هستند، اما تفاوت‌های قابل توجهی هم در آنها